

11. ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ – Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΩΣ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΡΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

1.2.3.1. Εισαγωγή

Εξαιρετικό παράδειγμα κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα αλλά και σε όλη τη Νότιο Ευρώπη (Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία) αποτελούν **οι Γυναικείοι συνεταιρισμοί** και ειδικότερα, οι Αγροτουριστικοί και οι Αστικοί συνεταιρισμοί παραγωγής ειδών εστίασης, γλυκών παραδοσιακών και βιολογικών προϊόντων και παροχής προνοϊακών και πολιτιστικών και τουριστικών υπηρεσιών ή προϊόντων.

Στην Ελλάδα λειτουργούν περί τις 120 γυναικείες αγροτουριστικές επιχειρήσεις, ενώ εξακολουθούν να δημιουργούνται νέες μικρές ή μεγαλύτερες μονάδες σε χωριά και πόλεις της χώρας, σε εποχές μάλιστα δύσκολες για τέτοιες επιχειρηματικές πρωτοβουλίες (Μπέκου Ε., *Ημερίδα Γ.Γ.Ι.*, 2001, *Trade Houses Α.Σ. DIONI II*, 2005).

Μολονότι στη χώρα μας υπάρχει μεγάλη συνεταιριστική παράδοση από το 19^ο αιώνα (συνεταιρισμοί Αμπελακίων και Μαστιχοπαραγωγών Χίου, ναυτικοί στα νησιά του Αιγαίου κ.ά.), τα πρώτα μεγάλα άλματα στον αγροτουρισμό έγιναν τη δεκαετία του 1980 και συνεχίστηκαν τη δεκαετία του 1990, με χαρακτηριστικά παραδείγματα τον Αγροτουριστικό συνεταιρισμό στην Πέτρα Μυτιλήνης, Αμπελάκια, Μέτσοβο, Πρέσπες κ.τλ.

Πρόσφατη καταγραφή και προβολή των γυναικείων Αγροτουριστικών Συνεταιρισμών που έγινε από τις κοινωνικές επιχειρήσεις «Κέντρα υποστήριξης γυναικείων και κοινωνικών επιχειρήσεων»-«TRADE HOUSES» DIONI II κ.π. EQUAL ά κύκλου στον *Οδηγό προβολής προϊόντων και υπηρεσιών Γυναικείων συνεταιρισμών και κοινωνικών επιχειρήσεων*, καταδεικνύει μία **εξαιρετική ανάπτυξη και προοπτική αυτών** (Trade Houses, 2005).

Παράλληλα, «Μελέτες του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης έδειξαν ότι οι περισσότεροι από τους γυναικείους συνεταιρισμούς είναι βιώσιμοι, διότι οι γυναίκες επιδεικνύουν αξιοζήλευτη **επιχειρηματικότητα** και δη συλλογική και δραστηριοποιούνται τόσο σε αστικές και ημιαστικές περιοχές, όσο και σε ορεινές,

ημιορεινές και νησιώτικες περιοχές όπου οι γυναίκες υποαπασχολούνται ή είναι άνεργες, ενώ αντιμετωπίζουν και παρωχημένες αντιλήψεις, οι οποίες μέσα από την επιχειρηματική επιτυχημένη δραστηριοποίησή τους σιγά καταρρίπτονται» (Εφημερίδα *Καθημερινή*, 17/10/2004).

Πράγματι, το μοντέλο των Γυναικείων συνεταιρισμών έδωσε διέξοδο απασχόλησης σε γυναίκες που αντιμετωπίζουν ανεργία και αποκλεισμό και ιδιαίτερα στην ύπαιθρο (Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων*, 2005, σελ. 40).

Οι συνεταιρισμοί Γυναικών έχουν παίξει στην Ελλάδα τα τελευταία 25 χρόνια ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της υπαίθρου και στην τοπική ανάπτυξη, εξασφαλίζοντας και απασχόληση στα μέλη τους και τοπικά προϊόντα εξαιρετικής ποιότητας (αγροτικά, τοπικά, τουριστικά, πολιτιστικά κ.τλ.), ενώ συμβάλλουν αποφασιστικά και στην κατάρριψη των αναχρονιστικών αντιλήψεων περί «ανικανότητας» των γυναικών (Μπέκου Ε., *Ημερίδα Γ.Γ.Ι.*, 2001 και Ντούλια Θ., 1998).

Forum γυναικείων και κοινωνικών επιχειρήσεων 1/2005, Α.Σ DIONI II
(Συνεταιρισμοί Ζαγοράς και Πετλεού Ζαγορίου, Πέτα Άρτας και Νέας Κυζίκου Ευβοίας)
(Φωτογραφίες από το προσωπικό αρχείο Ντούλια Θ.)

11.1. Λόγοι υπέρ της γυναικείας συνεταιριστικής – κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Οι λόγοι που υποκινούν τις γυναίκες στη δημιουργία συνεταιρισμών είναι κυρίως,

α) Οικονομικοί και επαγγελματικοί λόγοι

Οι Οικονομικοί και επαγγελματικοί λόγοι θα μπορούσαν να σκιαγραφηθούν ως εξής: Καταπολέμηση της γυναικείας ανεργίας και υποαπασχόλησης, **απόκτηση επαγγέλματος, εισοδήματος, ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων**, δημιουργία ικανού εργατικού δυναμικού, **δυνατότητα συμμετοχής στην τοπική οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη**. «Από τις αγροτουριστικές επιχειρήσεις το 20-30% αποδίδει στα ενεργά μέλη ικανοποιητικό εισόδημα που ξεπερνά τα 1.000 το μήνα, ενώ σε ορισμένους το εισόδημα που αντιστοιχεί στα μέλη αγγίζει τα 300-400 ευρώ» (Εφημερίδα *Καθημερινή*, 17/10/2004).

Παράλληλα, οι γυναικείοι συνεταιρισμοί έχουν τη **δυνατότητα ευκολότερης εξασφάλισης χρηματοδοτήσεων** από ευρωπαϊκά προγράμματα, από ότι οι ατομικές επιχειρήσεις (π.χ. το πρόγραμμα γυναικείας επιχειρηματικότητας του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. - 2007 δίδει προτεραιότητα στους Γυναικείους Συνεταιρισμούς).

β) Κοινωνικοί λόγοι

Μεταξύ των κοινωνικών λόγων που ευνοούν την ανάπτυξη των γυναικείων συνεταιρισμών, θα μπορούσαν να αναφερθούν οι παρακάτω.

Ανάγκη εξόδου των γυναικών από το σπίτι και από τις αποκλειστικές οικογενειακές ευθύνες (ιδιωτικός χώρος), με άσκηση επαγγέλματος, στο οποίο δύνανται να συνδυάζουν επαγγελματικές και οικογενειακές ασχολίες (κοντά στον τόπο διαμονής, επιλογή μερικής απασχόλησης κ.ά.) και **ανάγκη για εμπλοκή στην κοινωνική διεργασία και για συναναστροφή και συνεργασία με ομάδα** (κοινωνικός χώρος).

γ) Προσωπικοί λόγοι

Οι γυναίκες αποκτούν **αυτοπεποίθηση**, μαθαίνουν να συνεργάζονται με άλλα μέλη, εκμεταλλεύονται και **αναδεικνύουν υπάρχουσες ικανότητες και δεξιότητες** που διαθέτουν από τις εργασίες του σπιτιού ή της αφανούς εργασίας σε οικογενειακή επιχείρηση (π.χ. μαγείρεμα, χειροτεχνία, παρασκευή παραδοσιακών προϊόντων,

οικονομική διαχείριση, πωλήσεις κ.τλ.), καθώς και από τη συμμετοχή τους σε συλλόγους (γονέων, πολιτιστικούς και περιβαλλοντολογικούς συλλόγους, ιδιαίτερα στα χωριά, όπου η συμμετοχή των γυναικών σε αυτούς δεν υπολείπεται των ανδρών) (Κ.Ε.Γ.Μ.Ε., 1989).

δ) Λόγοι που σχετίζονται με το χαρακτήρα των κοινωνικών επιχειρήσεων

Οι κ.ε. χαρακτηρίζονται από τη συλλογικότητα, τον επιμερισμό του επιχειρηματικού ρίσκου και των ευθυνών στην επιχείρηση και τη μεγαλύτερη δυνατότητα εξασφάλισης δανείων, παράγοντες που συναινούν υπέρ της συμμετοχής των γυναικών σε αυτές.

ε) Λόγοι που σχετίζονται με την παρεχόμενη εκπαίδευση τους

Το κράτος και η Ε.Ε. παρωθεί και υποστηρίζει την εκπαίδευση στη συλλογική – κοινωνική επιχειρηματικότητα, παράγοντας που εξασφαλίζει δεξιότητες και επαγγελματισμό.

1.2.3.3. Τομείς δραστηριοποίησης των γυναικείων συνεταιρισμών

Οι επικρατέστεροι τομείς δραστηριοποίησης είναι:

- Ο αγροτουρισμός [καταλύματα (ξενώνες, ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, δωμάτια, κατοικίες κ.τλ.), πολιτιστικές, οικολογικές δραστηριότητες]
- Η χειροτεχνία (υφαντά, κεντήματα, παραδοσιακές στολές κ.ά.)
- Η μεταποίηση (παραγωγή αρτοσκευασμάτων και ειδών διατροφής)
- Η παραγωγή βιολογικών και τοπικών προϊόντων (τσίπουρο, λάδι, μαστίχα, τραχανάς, χυλοπίτες, κ.τλ.)
- Η παραγωγή γλυκών και προϊόντων εστίασης
- Το catering (*TRADE HOUSES DIONI II*, 2005)

11.2. Θετικά σημεία από την ανάπτυξη των γυναικείων συνεταιρισμών

Τα θετικά σημεία είναι τα παρακάτω, σύμφωνα με τη σύγχρονη βιβλιογραφία και με όσα επισημάνθηκαν από τις ίδιες τις συνεταιρίστριες, στο εργαστήριο γυναικείας επιχειρηματικότητας του DIONI II, 2005 (Ντούλια Θ., *Ημερίδα Money show*, Υπ. Απασχόλησης, 2005).

Για τα άτομα

- Εξασφάλιση απασχόλησης
- Εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος και βελτίωση της προσωπικής και οικογενειακής ζωής
- Εξασφάλιση χρηματοδοτήσεων από ευρωπαϊκά προγράμματα
- Έξοδος από το σπίτι και τις οικογενειακές ευθύνες
- Κοινωνικοποίηση των μελών και στη συνέχεια δυνατότητα για συμμετοχή σε Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Κ.Λ.Α.)
- Επιμερισμός ρίσκου και ευθυνών στην επιχείρηση
- Αυτανάπτυξη και απόκτηση αυτοπεποίθησης
- Ανάπτυξη της κοινωνικότητας των γυναικών μέσω της κοινωνικής τους συναναστροφής, της συνεργασίας σε ομάδα και της απόκτησης κοινωνικών δεξιοτήτων
- Επιμόρφωση, εκπαίδευση για την απόκτηση προσόντων στην κοινωνική επιχειρηματικότητα και βελτίωση του μορφωτικού τους επιπέδου
- Ανάδειξη των κρυμμένων δεξιοτήτων από την παροχή αφανούς εργασίας στο σπίτι, ή στην οικογενειακή επιχείρηση
- Απόκτηση επιχειρηματικής και επαγγελματικής συνείδησης και εμπειρίας

Για την κοινωνία και οικονομία

- Ανάπτυξη αυτοδιαχειριστικών μορφών επιχειρηματικότητας, που συμβάλλουν στην προσωπική, οικογενειακή και τοπική ανάπτυξη, με επικέντρωση στους παρακάτω τομείς σύμφωνα με τον Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ.: Περιβάλλον 89,4%, τουρισμός 87,8%, παραδοσιακά προϊόντα 86,6%, πολιτιστικές εκδηλώσεις 85,7%, εκπαίδευση 80,6%, συμβουλευτικές υπηρεσίες 60,7%, αναπτυξιακές εταιρείες 57,7%» (Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ., Β.Ι.Σ., 2000)
- Εμπλουτισμός της οικονομικής και κοινωνικής ζωής με τις ικανότητες και δεξιότητες των γυναικών
- Συμβολή και των γυναικών στην τοπική ανάπτυξη επιχειρηματικότητα και στη συγκράτηση του πληθυσμού στα χωριά
- Ανάπτυξη ήπιων μορφών τουρισμού

- Παραγωγή και ανάδειξη τοπικών ποιοτικών προϊόντων και των πολιτιστικών και οικολογικών δυνατοτήτων της Ελλάδας (βιολογικά προϊόντα, πολιτιστικός και λαογραφικός πλούτος, γλυκά του κουταλιού, τοπικά εδέσματα, χειροτεχνήματα, τοπική κουζίνα κ.ά.)
- Εξοικείωση της κοινωνίας με τη γυναικεία δημιουργικότητα και ανάπτυξη
 - Δημιουργία ικανού εργατικού δυναμικού
 - Συνεργασία με διαφορετικές ομάδες γυναικών και ανάπτυξη της πολυπολιτισμικότητας (ηλικιωμένες – νέες, πρόσφυγες – ντόπιο δυναμικό κ.ά.)
 - Άρση των πατριαρχικών κοινωνικών και οικογενειακών στερεοτύπων σχετικά με την «ανικανότητα» των γυναικών»
- Παραγωγή προστιθέμενης κοινωνικής αξίας (Μπόλιασμα των τοπικών κοινωνιών με τη ματιά και την άποψη των γυναικών, μετατροπή της αφανούς σε εμφανή απασχόληση, ενίσχυση ταμείων, μεγαλύτερη δυνατότητα επιβοήθησης των παιδιών κ.τ.λ.) (Ντούλια Θ., 1998 & 2007, *DIONI II, Forum και Ημερίδα*, 2005, Εφημερίδα *Καθημερινή*, 2004).

11.3. Αδύνατα σημεία των γυναικείων συνεταιρισμών

«Οι ίδιες οι συνεταιρίστριες θεωρούν ως αδύνατα σημεία:

- Την έλλειψη ταμειακής ρευστότητας
- Την αναποτελεσματική προώθηση των προϊόντων
- Την έλλειψη κατάλληλου δικτύου διανομής
- Την ανεπαρκή διαφήμιση (τόσο λόγω του υψηλού κόστους όσο και της μη στελέχωσης με εξειδικευμένο προσωπικό)
- Τα ζητήματα συσκευασίας, πιστοποίησης και τυποποίησης των προϊόντων τους (HACCP, ISO), στα οποία οι γυναικείοι συνεταιρισμοί πάσχουν» (Εφημερίδα *Καθημερινή*, 2004).

Εάν σε αυτά προστεθούν και ορισμένες αδυναμίες των γυναικείων επιχειρήσεων, όπως

- «Της μικρής υποστήριξης (για συμβουλευτικές, φοροτεχνικές και πιστωτικές υπηρεσίες)» (Κοσκοβόλης Σ., 2005)

- «Των αντιρρήσεων και καχυποψίας του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος, απέναντι στη γυναικεία ικανότητα και ειδικά των μη μορφωμένων γυναικών
- Της έλλειψης αρχικών κεφαλαίων (και ιδιαίτερα από τους/τις άνεργους/ες)
- Της ελλιπούς εκπαίδευσης των επιχειρηματιών
- Της αδυναμίας πρόσβασης σε φιλικά χρηματοπιστωτικά ιδρύματα για λήψη δανείων
- Της ανεπαρκούς χρήσης των νέων τεχνολογιών
- Της έλλειψης πολλές φορές αυτοπεποίθησης και αδυναμίας για συνεργασίας σε ομάδα
- Της έλλειψης τυπικής – συστηματικής δικτύωσης μεταξύ τους για την από κοινού προώθηση των προϊόντων τους και για την από κοινού διευθέτηση ζητημάτων – προβλημάτων που προκύπτουν
- Των προβλημάτων στην οργάνωση, διοίκηση και *marketing*, γίνεται κατανοητό ότι για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων απαιτούνται **μέτρα** και προσπάθειες τόσο από τις ίδιες τις συνεταιριζόμενες **γυναίκες**, όσο και από το **κράτος** (εκπαίδευση, χρηματοδότηση, αναγνώριση της κοινωνικά προστιθέμενης αξίας, συμβουλευτική επιχειρηματική υποστήριξη από εξειδικευμένα στελέχη, Μικροπιστώσεις κ.τλ.» (Ντούλια Θ., *Money show*, 2007, *DIONI II – Ημερίδα και Forum*, 2005)

Αυτό είναι αναγκαίο διότι οι συνεταιρισμοί γυναικών και γενικότερα, οι γυναικείες επιχειρήσεις **υστερούν σε ορισμένα σημεία** · δε διαθέτουν πάντα τα αναγκαία κονδύλια και το κατάλληλο στελεχιακό δυναμικό, τις κατάλληλες δεξιότητες, αντιμετωπίζουν αναχρονιστικές αντιλήψεις στον οικογενειακό και κοινωνικό περίγυρο, ορισμένες φορές τα προϊόντα τους δεν είναι ανταγωνιστικά, δε διαθέτουν επαρκή δίκτυα προώθησης, δεν κάνουν την απαιτούμενη χρήση νέων τεχνολογιών και δεν έχουν όλοι προσπαθήσει να αποκτήσουν τα προϊόντα τους (γεωργικά) ονομασία προέλευσης (Κασσαβέτης Δ., 2001, σελ. 55-60, Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων*, 2005, σελ. 40).

Και αυτό γιατί δεν έχουν τύχει της απαιτούμενης στήριξης από το κράτος, ούτε από το τραπεζικό σύστημα, ενώ τα μέλη τους δε διαθέτουν πάντα τον αναγκαίο επαγγελματισμό, ικανότητες και δεξιότητες (για την παραγωγή ή μεταποίηση, τη διοίκηση και την εμπορία των παραγόμενων προϊόντων τους).

Ευτυχώς η κοινοτική πρωτοβουλία Equal (<http://www.equal.gr>) και το προκηρυχθέν πρόγραμμα «Γυναικεία Επιχειρηματικότητα» του Ε.Ο.Μ.Μ.Ε.Χ. υποστηρίζουν τους γυναικείους συνεταιρισμούς και χρηματοδοτούν ανάλογες δράσεις, όπως «συμβουλευτικές υπηρεσίες, συμμετοχή σε θεματικά εργαστήρια, εκθέσεις, ημερίδες, συνέδρια, επιχειρηματικές αποστολές, διαφήμιση και προβολή μικρής κλίμακας, προμήθεια ηλεκτρονικού εξοπλισμού και λογισμικού» (Πρόγραμμα «Ανάπτυξη γυναικείας Απασχόλησης και επιχειρηματικότητας») (<http://www.eommex.gr>) (βλ. αναλυτικά κεφ. 2).

Παράλληλα, μέσα από την κοινοτική πρωτοβουλία Equal έχουν δημιουργηθεί εξειδικευμένα **εργαλεία** εκπαίδευσης και ειδικές **δομές** στήριξης των γυναικείων επιχειρήσεων, στις οποίες οι ενδιαφερόμενες μπορούν να απευθύνονται (π.χ. Πολυδύναμα κέντρα Γυναικείας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας «TRADE HOUSES» Αθήνας και Αλεξανδρούπολης και άλλες δομές υποστήριξης τους γυναικείας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας (Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Οδηγός ίδρυσης και λειτουργίας κοινωνικών επιχειρήσεων*, 2005, σελ. 25-28) και Ηλεκτρονικό Εκπαιδευτικό Υλικό στο Management και Marketing (για κοινωνικές, συμβατικές, γυναικείες επιχειρήσεις), Γ.Γ.Ε.Ε., Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2004)

Παρά όμως τα προβλήματα, οι γυναικείοι συνεταιρισμοί παίζουν ένα **ιδιαίτερα σοβαρό ρόλο** στην ανάπτυξη της περιοχής που δραστηριοποιούνται και συμβάλλουν αποτελεσματικά στη βελτίωση της ζωής των μελών τους.

Εργαστήριο γυναικείας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας με γυναικίους συνεταιρισμούς, άλλες γυναικείες επιχειρήσεις και τη συνεταιριστική τράπεζα Ιωαννίνων (Forum DIONI II, 2005).

(Φωτογραφία από το προσωπικό αρχείο Ντούλια Θ.).

12. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

12.1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΕΑ

Παρά τον αυξανόμενο ρόλο της κοινωνικής οικονομίας στην απασχόληση και την έμφαση που δίνεται σε Ευρωπαϊκό επίπεδο για την προώθηση του τομέα, η ανάπτυξη του αντιμετωπίζει **μία σειρά προβλημάτων και εμποδίων**.

Τα κυριότερα από αυτά, όπως εντοπίζονται και από τα συμπεράσματα της δοκιμαστικής ενέργειας της Ε.Ε. «Τρίτο σύστημα και απασχόληση», στο Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Προτάσεις Πολιτικής* (2005) και στον *Οδηγό DIONI II* (2004), σχετίζονται με τα εξής:

- Έλλειψη κατάλληλου και ευνοϊκού νομικού και φορολογικού πλαισίου τόσο για τον ίδιο τον τομέα όσο και για τις δραστηριότητές του
- Έλλειψη συστήματος αξιολόγησης, ποιοτικού ελέγχου και εγγύησης της ποιότητας των αγαθών και υπηρεσιών
- Έλλειψη εκπαιδευμένων και έμπειρων στελεχών διαχείρισης και διοίκησης, αλλά και έλλειψη κατάλληλα εκπαιδευμένων εργαζόμενων που να κατέχουν επαγγελματικά προσόντα για τις θέσεις εργασίας όπου ασχολούνται
- Ελλιπής τεχνική υποστήριξη
- Έλλειψη πολιτικών χρηματοδότησης των κοινωνικών επιχειρήσεων
- Περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, καθώς και έλλειψη κατάλληλων μηχανισμών και εργαλείων βελτίωσης της πρόσβασης αυτής
- Περιορισμένη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων σε δίκτυο και περιορισμένη συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς
- Χαμηλός βαθμός ευαισθητοποίησης και έλλειψη επαρκών πολιτικών και στρατηγικών από τα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Πολιτικών) για μέτρα υπέρ της κοινωνικής οικονομίας
- Χαμηλός βαθμός ευαισθητοποίησης και κινητοποίησης της Τ.Α. προς επιχειρηματικές δραστηριότητες κ.ο. με τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνικών, η

- οποία θα μπορούσε να ήταν καταλύτης σε επιχειρηματικές δραστηριότητες κοινωνικής οικονομίας
- Χαμηλός βαθμός δραστηριοποίησης και δυσπιστία από τις τοπικές κοινωνίες υπέρ συλλογικών κοινωνικού χαρακτήρα επιχειρηματικών πρωτοβουλιών (Κετζετσοπούλου Μ., 2004, σελ. 11, EROTEC, 2001)
 - Ανυπαρξία Ειδικής Αρχής υποστήριξης και πιστοποίησης κοινωνικών επιχειρήσεων και των γενικότερων πρωτοβουλιών κοινωνικής οικονομίας (π.χ. εθελοντικών δραστηριοτήτων, δραστηριοτήτων των Μ.Κ.Ο.)
 - Ανυπαρξία νομοθετικού πλαισίου για εναλλακτικές πιστώσεις και τη Μικροπίστωση γυναικών
 - Έλλειψη εναλλακτικών χρηματοδοτικών εργαλείων
 - Έλλειψη ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και βούλησης από τα περισσότερα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (συνεταιριστικές και μη τράπεζες) για την υιοθέτηση εναλλακτικών πιστώσεων, με αποτέλεσμα τη μη εφαρμογή τους στην Ελλάδα (εκτός εξαιρέσεων, στα πλαίσια της EQUAL).
 - Έλλειψη εξειδικευμένων και ειδικά καταρτισμένων κοινωνικών επιχειρηματιών (αγρότισσες γυναίκες, Α.Μ.Ε.Α., άτομα σε απεξάρτηση)
 - Έλλειψη κουλτούρας και κοινωνικής συνειδητοποίησης για την ωφελιμότητα της κοινωνικής οικονομίας και επιχειρηματικότητας (Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Προτάσεις Πολιτικής* (2005), Ντούλια Θ. & Κατσιβαρδάς Χ., *Οδηγός DIONI II*, 2004, σελ. 19).

Τα ανωτέρω προβλήματα και εμπόδια για την ανάπτυξη του τομέα θα μπορούσαν να διαχωριστούν σε **εσωτερικά και εξωτερικά, γενικά και ειδικά.**

Τα εσωτερικά εμπόδια έχουν να κάνουν με τις ίδιες τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς, τα **εξωτερικά** με το πολιτικό, θεσμικό και χρηματοδοτικό περιβάλλον, τα **γενικά** με το ευρύτερο περιβάλλον και τα **ειδικά** με τις ίδιες τις επιχειρήσεις και οργανισμούς Τρίτου τομέα (βλ. τον παρακάτω πίνακα Νο 1 και 2).

Στον παρακάτω πίνακα **συνοψίζονται ορισμένα από τα εμπόδια** που αντιμετωπίζει η ανάπτυξη του τρίτου συστήματος έτσι, όπως αυτά έχουν εντοπισθεί από την ευρωπαϊκή εμπειρία

Αποτέλεσμα των ανωτέρω προβλημάτων είναι η δυσκολία στην εξασφάλιση της βιωσιμότητας των κοινωνικών επιχειρήσεων, η επιβράδυνση της απασχόλησης ατόμων που αντιμετωπίζουν αποκλεισμό, η απογοήτευση των δρώντων στον τομέα (επιχειρηματιών, απασχολούμενων, εθελοντών) και η μη καταμέτρηση της κοινωνικά προστιθέμενης αξίας που οι επιχειρήσεις, οι οργανισμοί και οι εθελοντικές δραστηριότητες του τρίτου τομέα μπορούν να παράγουν (Κετζετσοπούλου Μ., 2004, Cambell M., 1999, Borgaza C., Olabe A. & Greffe X., 1999).

Πίνακας Νο 1
(Εμπόδια για την ανάπτυξη της κ.ο. και των κ.ε.)

	Εξωτερικά	Εσωτερικά
Γενικά	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Πολιτικά</u> -Υπερεκτίμηση του ρόλου της «αγοράς» και του «κράτους» ως τους καταλληλότερους θεσμούς για την αντιμετώπιση κοινωνικών και οικονομικών αναγκών • <u>Ευρύτερο περιβάλλον</u> - Η πολύ σκληρή δημοσιονομική πολιτική που «παραλύει» την εκδήλωση / αύξηση της ιδιωτικής ζήτησης για υπηρεσίες του 3^{ου} τομέα • <u>Θεσμικά</u> - Έλλειψη κατάλληλης νομοθεσίας για αποδέσμευση των οργανισμών του Τρίτου Συστήματος (Τ.Σ.) από συμβατικές διαδικασίες - Επικάλυψη μεταξύ πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικών πολιτικών υποστήριξης του 3^{ου} τομέα 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Διαχειριστικά / Διοικητικά</u> - Έλλειψη προσφοράς εργατικού δυναμικού που να κατέχει τα κατάλληλα διαχειριστικά και επαγγελματικά προσόντα αναγκαία για την παροχή υπηρεσιών από τις επιχειρήσεις του 3^{ου} τομέα - Έλλειψη συστήματος ποιοτικού ελέγχου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις • <u>Συντονισμός / Ανταγωνισμός</u> - Έλλειψη συντονισμού ή και ύπαρξη υπέρμετρου ανταγωνισμού μεταξύ οργανισμών που παρέχουν ίδια προϊόντα ή έχουν την ίδια πελατεία • <u>Πολιτιστικά</u> - Προτίμηση γραφειοκρατικής οργάνωσης από μονάδες παροχής κοινωνικών υπηρεσιών
Ειδικά	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Πολιτιστικά</u> - Έλλειψη κουλτούρας (αντίληψης) για τον 3^ο τομέα στην κοινωνία ως σύνολο • <u>Θεσμικά</u> - Έλλειψη σαφούς θεσμικής ρύθμισης πλαισίου/ προσδιορισμού του 3^{ου} τομέα και των κοινωνικών επιχειρήσεων - Γραφειοκρατικά εμπόδια από το δημόσιο τομέα • <u>Ανταγωνισμός</u> - Αθέμιτος ανταγωνισμός από την άτυπη οικονομία 	<ul style="list-style-type: none"> • <u>Πολιτιστικά</u> - Έλλειψη κουλτούρας (αντίληψης) για το Τρίτο Σύστημα (Τ.Σ.) (για τους σκοπούς και ρόλους) στους ίδιους τους οργανισμούς • <u>Διαχειριστικά / Διοικητικά</u> - Έλλειψη διαχειριστών για τις νέες οργανώσεις του Τρίτου Συστήματος (Τ.Σ.) - Δυσκολίες στην πρόσβαση σε χρηματικές πηγές, καθώς και στην εξασφάλιση επενδύσεων <u>Υποστήριξη / Ανταγωνισμός</u> - Έλλειψη ισχυρών δομών υποστήριξης (τεχνικής, οργανωτικής, χρηματοπιστωτικής)

		- Ανταγωνισμός μεταξύ των παραδοσιακών και των νέων οργανισμών του Τρίτου Συστήματος (Τ.Σ.)
Πηγή: Προσαρμογές από τη μελέτη Borgaza C., Olabe A. & Greffe X. (1999), <i>Key sectors: Neighbourhood Social Services; Environment; and Culture, Sports and the Media</i> , University of Trento, Ιταλία, Fundacion Deixalles, Majorca and University of Paris 1 Pantheon, Γαλλία, mimeo.		

Παράλληλα, σύμφωνα με τους Lloyd P., Granger B. & Shearman C. (1999), στο Κετζετσοπούλου Μ. (2004, σελ. 11), η διάσταση των υποστηρικτικών δράσεων και πολιτικών που χρειάζεται ο Τρίτος τομέας και οι κοινωνικές επιχειρήσεις και η σύνδεση – αλληλουχία μεταξύ των δράσεων αυτών και των προβλημάτων του τομέα και των κ.ε. απεικονίζονται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας Νο 2
Προβλήματα κ.ε. και υποστηρικτικές δράσεις

Προβλήματα / ανάγκες κ.ε.	Αναγκαίες πολιτικές						
	Πολιτικές (Θεσμικά, Νομοθετικά και Φορολογικά μέτρα)	Χρηματοδοτήσεις και Χρηματοπιστωτικά εργαλεία	Τεχνική υποστήριξη	Πηγές προμήθειας	Απόκτηση προσόντων	Έρευνα αγοράς	Δίκτυα
Έναρξη							
Ανάπτυξη Ύψωση *							
Βιωσιμότητα							
Ποιότητα							
Καινοτομία							

* *Scaling up*, όπως αναφέρεται στη σχετική βιβλιογραφία.

Η γνώση για τα εμπόδια αυτά αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο για την ανάπτυξη **κατάλληλων μέτρων και μηχανισμών αντιμετώπισης και επίλυσης** των εμποδίων αυτών αφενός και αφετέρου, δείχνει το πόσο «ευάλωτη» είναι ακόμα η ίδια η κοινωνική οικονομία και το πόσο μεγάλη προσπάθεια χρειάζεται ακόμα από όλους τους εμπλεκόμενους προς όλες τις κατευθύνσεις για να κατοχυρωθεί, να αναβαθμιστεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας (Κετζετσοπούλου Μ., 1999, σελ. 20).

Όσο αφορά τους τρόπους επίλυσης των προαναφερόμενων προβλημάτων, αυτοί αναγράφονται στην υποενότητα 1.2.5 και 1.2.6.

12.2 ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΤΟΜΕΑ

Στη βιβλιογραφία υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα για τη δημιουργία **κατάλληλων συστημάτων – εργαλείων αξιολόγησης της προστιθέμενης αξίας που επιφέρει το τρίτο σύστημα**, τα οποία θα βοηθήσουν επιπλέον και στη βελτίωση της λειτουργία των ίδιων των οργανισμών του τομέα, καθώς και στην αναβάθμιση και εγγύηση της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται.

Η κοινωνική οικονομία απευθύνεται συνήθως στα λιγότερα ευνοούμενα τμήματα του πληθυσμού, για τα οποία ο τομέας αποτελεί συχνά τη μοναδική ευκαιρία να ενταχθούν στην απασχόληση. Τα άτομα αυτά συνήθως δε διαθέτουν υψηλά επαγγελματικά και εκπαιδευτικά προσόντα και η ποιότητα των θέσεων που δημιουργούνται έχουν προκαλέσει την έντονη ανησυχία των συνδικάτων. Ο τομέας, γενικά, χαρακτηρίζεται από σχετικά **χαμηλές αποδοχές και μέτριες συνθήκες εργασίας**. Από την άλλη πλευρά, η κοινωνική οικονομία έχει γενικώς **δημιουργήσει την εικόνα του ερασιτεχνισμού και της χαμηλής ποιότητας** των υπηρεσιών που προσφέρει. Επιπρόσθετα, κρίσιμο σημείο για την ανάπτυξη και την **αναβάθμιση των θέσεων εργασίας** και του τομέα γενικά αποτελεί και η ανάπτυξη – αναβάθμιση των διαχειριστικών – διοικητικών ικανοτήτων των στελεχών του κοινωνικού τομέα.

Η Ευρωπαϊκή εμπειρία δείχνει ότι η διοίκηση – διαχείριση των οργανώσεων του τρίτου τομέα απαιτεί **ειδικές ικανότητες** και πρέπει να συνδυάζει την επιδίωξη οικονομικών και κοινωνικών στόχων και να τους διατηρεί σε ισορροπία. Προφανώς υπάρχει ανάγκη για αναβάθμιση και πιστοποίηση των προσόντων και των ικανοτήτων των ατόμων που εμπλέκονται στην κοινωνική οικονομία αφενός και αφετέρου, για εφαρμογή μηχανισμών για την εγγύηση της ποιότητας των υπηρεσιών που θα παρέχονται.

Ένα σημαντικό ζήτημα που σχετίζεται με την ανάπτυξη της κοινωνικής οικονομίας, αφορά την **ανάγκη για υποστήριξη του τομέα**, καθώς και τον εντοπισμό **της μορφής υποστήριξης** που χρειάζονται οι κοινωνικές επιχειρήσεις, όπως για παράδειγμα παροχή συμβουλευτικής, πληροφόρησης και υποστήριξης, εντοπισμός

κατάλληλης χρηματοδότησης, ανάπτυξη και εφαρμογή χρηματοδοτικών εργαλείων, δημιουργία δικτύων για τη σύνδεση των δομών, ανάπτυξη διαφόρων εργαλείων, όπως επιχειρηματικά σχέδια και οδηγοί, επιλογή κατάλληλης μορφής λειτουργίας (όπως για παράδειγμα το σύστημα δικαιόχρησης), εκπόνηση σχεδίου για προώθηση προϊόντων, μετά την ίδρυση παρακολούθηση κ.τλ.

Μία άλλη μορφή υποστήριξης σχετίζεται με την ανάγκη για **βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και βιωσιμότητας** των νέων (ή και υφιστάμενων) κοινωνικών μονάδων. Η ανταγωνιστικότητα και βιωσιμότητα των οργανισμών αυτών συνδέεται άμεσα και με την ανάγκη για **αναγνώριση νέων αγορών** και αναγκών που πρέπει να καλυφθούν. Στην προσπάθεια εντοπισμού και εξασφάλισης νέων αγορών έχουν αναπτυχθεί στον Ευρωπαϊκό χώρο τεχνικές αύξησης της ζήτησης, για παράδειγμα, μέσω διασύνδεσης ή σύναψης συμβολαίων με το δημόσιο τομέα, έκδοσης κουπονιών για κοινωνικές υπηρεσίες κ.τλ. (Κετζετσοπουλου Μ., σελ.18-19, Ντούλια Θ., Ημερίδα Υπ. Απασχόλησης - *Money show*, 2007).

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο αναφέρουμε τους κύριους **τομείς** που έχουν εντοπίσει οι διάφορες μελέτες, στους οποίους είναι αναγκαία η ενίσχυση, αλλά προσφέρεται και η δυνατότητα πειραματισμού με νέες πρακτικές τεχνικής υποστήριξης: (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2003), *Οι νέοι πρωταγωνιστές της απασχόλησης*, και αφορούν τις εμπειρίες της μελέτης του Ciriéc και ορισμένων σχεδίων, όπως OKAPI, UGT και PARABUS).

1. **Εμπορία / αγορές:** Παροχή βοήθειας όσον αφορά κοινές εργασίες αγοράς και εμπορίου
2. **Συμβουλές και έρευνα:** Παροχή εμπειρογνωμοσύνης και βοήθειας όσον αφορά τη διαχείριση, τις διαπραγματεύσεις, την ποιότητα, τις τιμές των υπηρεσιών – προϊόντων που παρέχονται, την ανάπτυξη της κοινωνικής διάστασης
3. **Ανάπτυξη του κοινωνικού κεφαλαίου:** Επαφές με ομάδες εθελοντών, χρηστών και φορέων ή ατόμων που θα μπορούσαν να συμμετέχουν στα διάφορα σχέδια
4. **Διοικητική υποστήριξη:** Σε ορισμένες περιπτώσεις για τη δημιουργία οικονομιών κλίμακας, σε άλλες – για την παροχή πρόσβασης σε πιο εξελιγμένα εργαλεία, π.χ. στον τομέα της πληροφορικής
5. **Οικονομικά:** Βοήθεια για τη λήψη δανείων, επιχορηγήσεων και δημοσίων ενισχύσεων

6. **Ανάπτυξη της εικόνας:** Προώθηση των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας και των συμφερόντων τους μέσω διαλόγου με τις κυβερνήσεις στα διάφορα κλιμάκια της εξουσίας, με σκοπό τη διαμόρφωση της νομοθεσίας, της φορολογίας και των κανονιστικών ρυθμίσεων, ώστε να είναι πιο ευνοϊκές για τις δραστηριότητες του Τρίτου τομέα
7. **Χρηματοδότηση:** Ένα επίσης από τα βασικότερα ζητήματα για την προώθηση, τη λειτουργία και τη βιωσιμότητα της κοινωνικής οικονομίας σχετίζεται με τη χρηματοδότηση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Οι οικονομικές ανάγκες και δυσκολίες προκύπτουν από την έναρξη λειτουργίας μιας κοινωνικής οργάνωσης και συνήθως υπάρχουν κατά όλη τη διάρκεια λειτουργίας. Για την κάλυψη των αναγκών αυτών οι οργανισμοί του τρίτου συστήματος συνδυάζουν ποικίλους πόρους: δημόσιες επιχορηγήσεις, έσοδα από την πώληση προϊόντων, δωρεές, δάνεια. Η πρόσβαση των κοινωνικών οργανισμών στις κλασικές πηγές χρηματοδότησης είναι σχεδόν ανύπαρκτη (στη χώρα μας δεν προβλέπεται θεσμικά παρά μόνο των ιδιωτικών κερδοσκοπικών επιχειρήσεων) και αυτό έχει οδηγήσει στην εμφάνιση και εφαρμογή, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, **νέων χρηματοοικονομικών μέσων**. Τα μέσα αυτά εντάσσονται σε τρεις κατηγορίες: κεφάλαια (όπως τα κοινωνικά αμοιβαία κεφάλαια), δανειοληψία (όπως η μικροπίστωση) και νέα μέσα συναλλαγής (όπως τα κουπόνια παροχής υπηρεσιών). Γενικά, πάντως, για τη βελτίωση της πρόσβασης των κοινωνικών οργανώσεων στη χρηματοδότηση, καθώς και των νέων χρηματοοικονομικών μέσων χρειάζεται ακόμα πολύ προσπάθεια και πειραματισμός.
8. **Δικτύωση:** Άλλο σημαντικό ζήτημα αφορά την ανάγκη ένταξης των οργανισμών της κοινωνικής οικονομίας σε ένα ευρύτερο δίκτυο συνεργασίας με άλλους κοινωνικούς και οικονομικούς τοπικούς παράγοντες. Από τους μελετητές του τρίτου συστήματος τονίζεται ιδιαίτερα το πόσο σημαντικός είναι ο ρόλος των ιδιωτικών παραγωγικών επιχειρήσεων για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας και το πόσο εποικοδομητική είναι η συνεργασία με το ιδιωτικό τομέα. Η εμπειρία από τη δοκιμαστική ενέργεια έχει δείξει ότι **η εργασία σε δίκτυο με άλλες οργανισμούς** του τομέα έχει πολλαπλά πλεονεκτήματα και συγκεκριμένα, ότι το δίκτυο ευνοεί τις ανταλλαγές πληροφοριών, την κοινή πρόσβαση σε πόρους, τις συνεργασίες μεταξύ διαφόρων πρωτοβουλιών και την αμοιβαία ενίσχυσή τους, τη σώρευση των πλεονεκτημάτων της τοπικής διάστασης και ευρύτερης κλίμακας που ευνοεί τη διάδοση των καινοτομιών, την υποστήριξη

μεμονωμένων φορέων που δραστηριοποιούνται στον τομέα κ.τλ.
(Κετζετσοπούλου Μ. 2005, σελ. 18-19, Ντούλια Θ. & Κατσιβαρδάς Χ., 2004).

12.3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΤΟΜΕΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

Οι οποιοσδήποτε απαιτούμενες αλλαγές για την ενδυνάμωση του Τρίτου τομέα θα προσδιοριστούν **ανάλογα με το βαθμό πίεσης της κοινωνίας** για την κάλυψη ακάλυπτων κοινωνικών αναγκών (ανεργία, πρόνοια, υγεία, περιβάλλον, γειτονιά, πολιτισμός κ.τλ.) και κυρίως, ανάλογα με την **πολιτική βούληση** της κάθε κυβέρνησης. Γιατί βεβαίως δεν αρκούν μόνο τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης για να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες του τρίτου τομέα. Απαιτούνται **ριζικά μέτρα** και πολιτικές ενταγμένες στις εθνικές πολιτικές και παράλληλα, ενημέρωση ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση της κοινωνίας, συλλογικές δράσεις διεκδίκησης, οι οποίες θα κατευθύνονται σε προσανατολισμούς που η ίδια η κοινωνία προδιαγράφει, και τα Κέντρα Λήψης Αποφάσεων (Κ.Λ.Α) υλοποιούν για το καλό της.

Ιδιαίτερα **στην Ελλάδα**, έχει επαρκώς μελετηθεί ο τομέας και έχουν κατατεθεί **προτάσεις** για την ανάπτυξή του και τη **βιωσιμότητα των οργανισμών και επιχειρήσεων** που δραστηριοποιούνται σε αυτές, από την επιστημονική κοινότητα, από το Συνεταιριστικό Κίνημα, από υπάρχουσες κοινωνικές επιχειρήσεις, καθώς και από και το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας (Κ.Ο.) της Equal (2005), (στο οποίο συμμετείχαν 7 Α.Σ., οι οποίες με τη σειρά τους εκπροσωπούσαν γύρω στους 200 φορείς).

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία EQUAL αποτελεί **το μοναδικό ευρωπαϊκό πρόγραμμα** το οποίο προβλέπει τη χρηματοδότηση πρωτοβουλιών στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας.

Στο πλαίσιο του Α΄ κύκλου εφαρμογής της κ.π. EQUAL στην Ελλάδα, **χρηματοδοτήθηκαν 5 έργα στο μέτρο 2.2 «Ενίσχυση της Κοινωνικής Οικονομίας»**. Η συνολική χρηματοδότηση ανήλθε στο ποσό των 8.327.220 Ευρώ. Στο Β΄ κύκλο εφαρμογής ο διατιθέμενος προϋπολογισμός αυξήθηκε έτσι, ώστε να χρηματοδοτήσει την υλοποίηση 10 νέων έργων με το ποσό των 12.370.216 Ευρώ.

Η κοινωνική οικονομία επιλέχθηκε εξάλλου να αποτελέσει αντικείμενο έρευνας ενός Εθνικού Θεματικού Δικτύου του Προγράμματος. Στο πλαίσιο αυτού του Δικτύου, οι Αναπτυξιακές Συμπράξεις κατέγραψαν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν στην προσπάθειά τους να υλοποιήσουν έργα στον τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας και παρέθεσαν σε δημόσιο διάλογο προτάσεις για την επίλυσή τους (Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Προτάσεις Πολιτικής*, 2005).

Βάσει αυτών των προτάσεων της επιστημονικής κοινότητας και του Ε.Θ.Δ. της κ.ο. για την ανάπτυξη του τομέα απαιτούνται τα εξής μέτρα:

- **Νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο**, που θα οριοθετεί τον ίδιο τον τομέα τις δραστηριότητες αυτού και τις κοινωνικές επιχειρήσεις
- **Υποστηρικτικό πλαίσιο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις** (εξειδικευμένες δομές με εξειδικευμένο προσωπικό)
- **Ειδικό χρηματοδοτικό πλαίσιο ενίσχυσης των κοινωνικών επιχειρήσεων και των οργανισμών Τρίτου τομέα**
- **Ανάπτυξη των εναλλακτικών χρηματοδοτήσεων και των Μικροπιστώσεων** για αποκλεισμένα και άνεργα άτομα, Φορείς και κοινωνικές επιχειρήσεις
- **Αναγνώριση της κοινωνικά προστιθέμενης αξίας** που παράγεται από τις εθελοντικές δραστηριότητες στις κοινωνικές επιχειρήσεις
- **Ειδικό φορολογικό εννοϊκό πλαίσιο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις**

(Ε.Θ.Δ. κ.ο. και Υπ. Απασχόλησης, *Προτάσεις Πολιτικής*, 2005, σελ. 6-23, Ντούλια Θ. & Κατσιβαρδάς Χ., *DIONI II*, 2004, σελ. 83-84)

Επίσης, όπως αναφέρει η Μ. Κετζίτσοπούλου (2005, σελ. 10-11), *σύμφωνα με την μελέτη – έκθεση (VOLMED-HELLAS)*, όπως παρουσιάζεται στο Χρυσάκης κ.ά. (2000, σελ. 53), εντοπίζονται οι **βασικοί άξονες αναγκαίων παρεμβάσεων** για την ανάπτυξη του τομέα και τη χάραξη συγκροτημένης πολιτικής προώθησης του τρίτου τομέα στην Ελλάδα και προτείνεται ένα σχέδιο δράσης προς αυτή την κατεύθυνση.

Συνοπτικά αναφέρονται οι βασικότερες προτεινόμενες ενέργειες:

- *Νομοθετικές ρυθμίσεις και προσαρμογές*
- *Φορολογικά και διοικητικά κίνητρα*

- Σταδιακή και προσεκτική κλιμάκωση των προνοϊακών και άλλων εισοδηματικών επιδομάτων ανάλογα με τη συμμετοχή των δικαιούχων σε σχήματα κοινωνικών επιχειρήσεων/ συνεταιρισμών
- Χρηματοπιστωτικές δομές για τον κοινωνικό τομέα
- Ενθάρρυνση και ώθηση στην κατανάλωση υπηρεσιών του τομέα
- Δημιουργία Παρατηρητηρίου της κοινωνικής οικονομίας
- Επαγγελματική κατάρτιση και κινητοποίηση στελεχών
- Προώθηση της συνεργασίας των ιδιωτικών επιχειρήσεων με τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας
- Σύσταση φορέα διοικητικής και χρηματοδοτικής στήριξης των οργανισμών του τομέα

12.4. ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μετά από την Equal ά κύκλου και με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων στην Equal β' κύκλου, ωριμάζουν όλο και περισσότερο οι συνθήκες για τη σοβαρή αντιμετώπιση του τομέα και των δραστηριοτήτων του από την πολιτεία. Πρόσφατα, το 2007, το **Υπουργείο Απασχόλησης** μετά τη συνεχή και αδιάκοπη πίεση τόσο της επιστημονικής κοινότητας, όσο και των Φορέων που δραστηριοποιούνται στην κοινωνική οικονομία και των κοινωνικών επιχειρήσεων και ΜΗ.ΚΥ.Ο., προκήρυξε κατ' αρχάς πρόγραμμα ενίσχυσης των ΜΗ.ΚΥ.Ο. (2007), ενώ μαζί με το **Υπ. Ανάπτυξης (ΥΠ.ΑΝ.)**, βρίσκεται σε διάλογο με το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας της κ.π. Equal για την κατάρτιση Νομοθετικού, Θεσμικού και Χρηματοδοτικού πλαισίου για τις κοινωνικές επιχειρήσεις στο 4^ο Κ.Π.Σ., καθώς και ειδικό επιχειρησιακό πρόγραμμα ενίσχυσης των κοινωνικών επιχειρήσεων και των εναλλακτικών πιστώσεων. Ήδη δημοσιεύθηκε σχέδιο των μελλοντικά εφαρμοζόμενων μέτρων από το ΥΠ.ΑΝ., το οποίο περιλαμβάνει μέτρα στήριξης τόσο των κ.ε. όσο και προώθησης των εναλλακτικών πιστώσεων (Εφημερίδα *Ο κόσμος του Επενδυτή*, 26, 28/10/07).

Παράλληλα, στα πλαίσια του Β' κύκλου της κ.π. Equal, το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο Κοινωνικής Οικονομίας επεξεργάζεται προτάσεις και πολιτικές για τη στήριξη του

τομέα και των κοινωνικών επιχειρήσεων, ως συνέχεια του ά κύκλου.

Επιπρόσθετα, η **Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων του Υπ. Παιδείας**, από το 1994 έως και σήμερα εφαρμόζει πολιτικές στήριξης του τρίτου τομέα και ιδιαίτερα των Γυναικείων Κοινωνικών Επιχειρήσεων, στα πλαίσια κατ' αρχάς της πρωτοβουλίας «Απασχόλησης», άξονας Now (1994-2000), στη συνέχεια του προγράμματος Αποκλεισμού (1998) και της κ.π. Equal (2001-2005) και ακόμα,

- *Λειτουργεί δομή πληροφόρησης και υποστήριξης κοινωνικών και γυναικείων επιχειρήσεων*
- *Λειτουργεί Δίκτυο Κοινωνικών Επιχειρήσεων*
- *Εκδόθηκαν και διατίθενται ειδικά ενημερωτικά φυλλάδια για συνεργαζόμενες κοινωνικές επιχειρήσεις (βλ. βιβλιογραφία κεφαλαίου 1)*
- *Συμμετείχε και συμμετέχει σε συνέδρια ημερίδες και forum Κοινωνικών επιχειρήσεων (1995-2007)*
- *Αναπτύσσει συνεργασίες με Ευρωπαϊκούς Φορείς και Δίκτυα κοινωνικής οικονομίας και με τη GRAMEEN BANK*
- *Συμμετέχει, μέσω του Ι.Δ.ΕΚ.Ε. στην κοινωνική επιχείρηση «Κέντρο Υποστήριξης κοινωνικών επιχειρήσεων Αθήνας» - «TRADE HOUSE DIONI II»*
- *Συνεργάστηκε με το TRADE HOUSE DIONI II για την έκδοση του Album Γυναικείων και Κοινωνικών επιχειρήσεων*
- *Αναπτύσσει συνεργασίες με συνεταιριστικές τράπεζες για ενημέρωσή τους σχετικά με την ωφελιμότητα των Μικροπιστώσεων σε ανέργους και γυναίκες*
- *Παράλληλα, στα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (Κ.Ε.Ε.) του Ι.Δ.ΕΚ.Ε. εποπτευόμενου από τη Γ.Γ.Γ.Ε. φορέα, στα πλαίσια του Ε.Π.Ε.Α.ΕΚ., έχει ενταχθεί για πρώτη φορά το 2007, το μάθημα της εκπαίδευσης στην κοινωνική οικονομία και επιχειρηματικότητα, εντάσσοντας έτσι το εκπαιδευτικό αυτό αντικείμενο στις εθνικές πολιτικές (με σκοπό να το παρακολουθήσουν υπάρχοντες και εν δυνάμει κοινωνικοί επιχειρηματίες, εργαζόμενοι και άλλα στελέχη οργανισμών κ.ο.), ενώ εκδίδεται και το αναγκαίο εκπαιδευτικό υλικό*

Συμπέρασμα

Η σπουδαιότητα του Τρίτου τομέα είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κοινωνία, το κράτος και για κάθε έμμεσα ή άμεσα εμπλεκόμενο σε αυτή πολίτη. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα αποτελεί σοβαρή συνιστώσα για την καταπολέμηση της ανεργίας

και την τοπική ανάπτυξη, καθώς και για την εξασφάλιση ποιοτικών προϊόντων και υπηρεσιών. Ο κάθε ενδιαφερόμενος/η καλό θα ήταν να ασχοληθεί με τις δραστηριότητες του τομέα και η Πολιτεία να προχωρήσει στα αναγκαία μέτρα και πολιτικές. Παράλληλα, η κοινωνία θα πρέπει να ενημερωθεί για την ωφελιμότητα και προοπτικές του τομέα.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ Α.Σ. DIONI II, EQUAL Α ΚΥΚΛΟΥ
ΣΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΕ Η Γ.Γ.Ε.Ε. ΚΑΙ ΤΟ Ι.Δ.ΕΚ.Ε.

1.

2.

1. Εργαστήριο γυναικείας και κοινωνικής επιχειρηματικότητας δικτυωμένων επιχειρήσεων με στελέχη του DIONI II και εμπειρογνώμονες (Forum DIONI II, 2005)
2. Ο Γυναικείος Αγροτικός Συνεταιρισμός Πτελεού Μαγνησίας (Forum DIONI II, 2005)

3.

4.

3. Το Γυναικείο καλλιτεχνικό εργαστήριο «Ταναγραία Κόρη» (Forum DIONI II, 2005)
4. Διακρατική επίσκεψη στη Γαλλική Γουιάνα, σε οργανισμό 3^{ου} Τομέα (Α.Σ. DIONI II, 2004)

5

5. Ο Γ.Γ. της Γ.Γ.Ε.Ε. Κ. Τσαμαδιάς και η πρόεδρος του Ι.Δ.ΕΚ.Ε. κ. Μαυροπούλου σε ημερίδα της Γ.Γ.Ε.Ε. και του Ι.Δ.ΕΚ.Ε., 2004

6.

7

6,7: Διακρατικό Σεμινάριο για τη Μικροπίστωση στην Ελλάδα(Α.Σ. DIONII II, 2004)

Σημείωση: Οι φωτογραφίες είναι από το προσωπικό αρχείο Ντούλια Θ. & Τσαμαδιά Κ.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Υπάρχει η άποψη και η καχυποψία από θιασώτες της οικονομίας της αγοράς ότι «η κοινωνική οικονομία και η κοινωνική επιχειρηματικότητα δεν έχει δυνατότητες ιδιαίτερης στην Ελλάδα».

Η άποψή μας, βάσει των προηγούμενων αναλύσεων, είναι η παρακάτω.

Τόσο τα αποτελέσματα του Α΄ κύκλου εφαρμογής της κ.π. EQUAL, όσο και οι γενικότεροι κοινωνικοί και οικονομικοί δείκτες στην Ελλάδα και οι καλές πρακτικές κοινωνικών επιχειρήσεων δείχνουν ότι ο τομέας της κοινωνικής οικονομίας μπορεί και πρέπει να αποτελέσει νέο κοίτασμα για τη δημιουργία θέσεων εργασίας, όπως συμβαίνει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

Γενικότερα, οι νέες ανάγκες που εμφανίζονται στην ελληνική κοινωνία συνδέονται με αιτήματα (απαιτήσεις) που αφορούν τόσο τη βελτίωση της καθημερινότητας και της ποιότητας ζωής στις πόλεις και στην επαρχία, όσο και τη διασφάλιση του δικαιώματος της εργασίας και τη βελτίωση της ποιότητας αυτής.

Δυνητικά, η ανάπτυξη των δραστηριοτήτων του τομέα της Κοινωνικής Οικονομίας μπορεί να καλύψει μέρος αυτών των αναγκών (απαιτήσεων), ανοίγοντας «**νέους δρόμους**» στην αγορά εργασίας και κατ' επέκταση δημιουργώντας νέες θέσεις και νέες συνθήκες απασχόλησης για άτομα ευπαθών κοινωνικά ομάδων.

Παράλληλα, θα μπορούσε να εξυπηρετήσει σοβαρές ανάγκες της οικονομίας των τοπικών κοινωνιών, δημιουργώντας νέες και ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξη καινοτόμων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών και την απορρόφηση πλεονάζοντος εργατικού δυναμικού σε νέες δραστηριότητες.

Ειδικότερα, η κινητοποίηση του **Κοινωνικού Κεφαλαίου** στην Ελλάδα, το οποίο δεν αξιοποιείται επαρκώς, θα μπορούσε να δημιουργήσει νέα δεδομένα και νέους προσανατολισμούς στις τοπικές οικονομίες, κυρίως μέσω της προώθησης και στήριξης νέων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών κοινωνικά προσανατολισμένων.

Συνοπτικά, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι με την οργάνωση και ενίσχυση του εν λόγω τομέα και αξιοποιώντας ταυτόχρονα το ευρύ φάσμα των υπηρεσιών και προϊόντων του τομέα – όπως είναι τα πεδία ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ, ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ – οι προοπτικές απασχόλησης και ειδικότερα, η δημιουργία βιώσιμων και ποιοτικών θέσεων εργασίας, θα μπορούσαν να βελτιωθούν σημαντικά και στη χώρα μας, συγκλίνοντας έτσι με τα αντίστοιχα πρότυπα που ισχύουν σε άλλες χώρες – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Επιτακτική, επομένως, είναι η ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής μιας συνολικής πολιτικής για την Κοινωνική Οικονομία και την Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και παράλληλα, η ανάληψη από ενδιαφερόμενα άτομα συλλογικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων με οικονομικό και κοινωνικό προσανατολισμό .